

آموزش و ترویج تعاون^(۱) در واقع دو فرایند همسو هستند که گسترش و توسعه فرهنگ مشارکت در فعالیتهای تعاونی را برای جامعه به ارمغان می‌آورند. به سخن دیگر، این امر دلالت بر آن دارد که با بکارگیری رویکردهای آموزشی و ترویجی از سوی بخش تعاون، شهروندان جامعه نسبت به نهضت تعاون رغبت و علاقمندی مناسب پیدا می‌کنند و متعاقب آن از نقش خود برای همکاری و مشارکت فعال در این بخش آگاه می‌شوند.

به طور کلی می‌توان یادآور شد که آموزش و ترویج تعاون نگرش، ارزش، رفتار و مهارتهایی در افراد جامعه ایجاد می‌کند که عموماً در سایر نهادهای اجتماعی کشور توان کسب آن را ندارند. این مقاله بر آن است تا کارکردهای بی‌همتای نظام آموزش و ترویج تعاون را مورد بررسی قرار داده و پیشنهادهایی در این زمینه ارائه دهد.

کارکردهای آموزش و ترویج تعاون

در شرایط کنونی، ترویج تعاون به عنوان یکی از نهادهای آموزشی مؤثر برای آگاهی دادن و آموزش شهروندان شناخته شده است. بنابراین با توجه به سودمندی و تأثیرگذاری مثبت شیوه‌های ارتباطی و روشهای آموزشی ترویج، که بیشتر با استفاده از رسانه‌های جمعی (رادیو، تلویزیون، نشریات، فیلم و....) صورت می‌پذیرد، روز به روز اهمیت بیشتری به خود می‌گیرد.

□ مقدمه

به طور کلی هرگونه فعالیت یا تدبیر از پیش طرح‌ریزی شده که هدف آن ایجاد یادگیری در مخاطبین یک برنامه آموزشی^(۲) است، آموزش^(۳) نامیده می‌شود. به سخنی دیگر آموزش فرآیندی است که آثار آن به صورت تغییرات رفتاری ظاهر می‌شود و برپایه برقراری ارتباط منطقی و پویا ما بین آموزشگر و مخاطبین مبتنی است.^(۴)

ترویج^(۵) نیز نوعی آموزش غیررسمی است و اصلی‌ترین صفت مشخصه آن، آموزش و تربیت نیروی انسانی نیازمند برای کسب موفقیت در زندگی است.

بنابراین هدف عمده آموزش و ترویج تعاون با عنایت به تعاریف فوق، عبارت از تربیت و تجهیز شهروندان جامعه برای نیل به تشکیل یک سرمایه انسانی آگاه و علاقمند برای پیوستن به نهضت تعاون است. انسانهایی که نیازهای خود و جامعه را به تعاون و مشارکت در تشکلهای تعاونی تشخیص داده و با علاقمندی تمام و

امیدوارانه به این نهضت به بپیوندند.

آموزش و ترویج تعاون هنگامی به این مهم دست خواهد یافت که گرایشات، پینش و رفتار شهروندان جامعه را متقاعد سازد که تعاون یک رخداد اصیل مردمی و مثبت و مفید به حال فرد و جامعه است. برای تحقق این امر نیز می‌توان محورهای اساسی زیر را برای فرآیند آموزش و ترویج مورد نظر قرار داد:

۱- شناخت: ضروری است شهروندان جامعه در گام نخست درباره مفهوم تعاون و فعالیتهای تعاونی از شناخت و آگاهی دقیق و کامل بهره‌مند گردند.

۲- نگرش: شهروندان جامعه می‌بایست برپایه شناخت کسب شده، نسبت به تعاون و تشکلهای تعاونی مجهز به تمایل و علاقه و گرایش مثبت شود تا قادر گردد وظایف و تعهدات خود را به تعاون انجام دهد.

۳- خودآگاهی: شهروندان جامعه بعد از کسب شناخت و تمایل به تعاون، باید نقش خود را برای مشارکت و توسعه بخش

تعاون تشخیص دهد تا به ایفای آن مبادرت ورزد.

در واقع این سه محور اساس هدفها و برنامه‌های نظام آموزش و ترویج تعاون را تشکیل می‌دهند که ضروری است این نظام از ساختار و سازمان مناسب و کارآمدی برخوردار باشد.

□ نظام آموزش و ترویج تعاون

هر نظام و سیستمی از سازمان و ساختار منظم و مشخصی برخوردار است. یک نظام برای انجام وظایف خود باید تشکیلات، روشها و قانونمندیهای خاص و مناسبی را پیش بینی، طرح ریزی و تدوین نماید. بر همین باور، نظام آموزش و ترویج تعاون نیز باید دارای ساختار منظم و سازمان و روشهای منطقی و متناسب باماهیت وظایف خود داشته باشد. زیرا تنها در این صورت است که قادر خواهد بود پاسخگوی نیازهای آموزشی و ترویجی^(۶) مردم برای تحقق توسعه تعاون در کشور باشد.

به این ترتیب، نظام آموزش و ترویج

تعاون باید از سازمان بر روش و رویه‌های مؤثری بهره گیرد. در این راستا، برای این نظام می‌توان سه سازمان کاری و اساسی زیر را برشمرد.

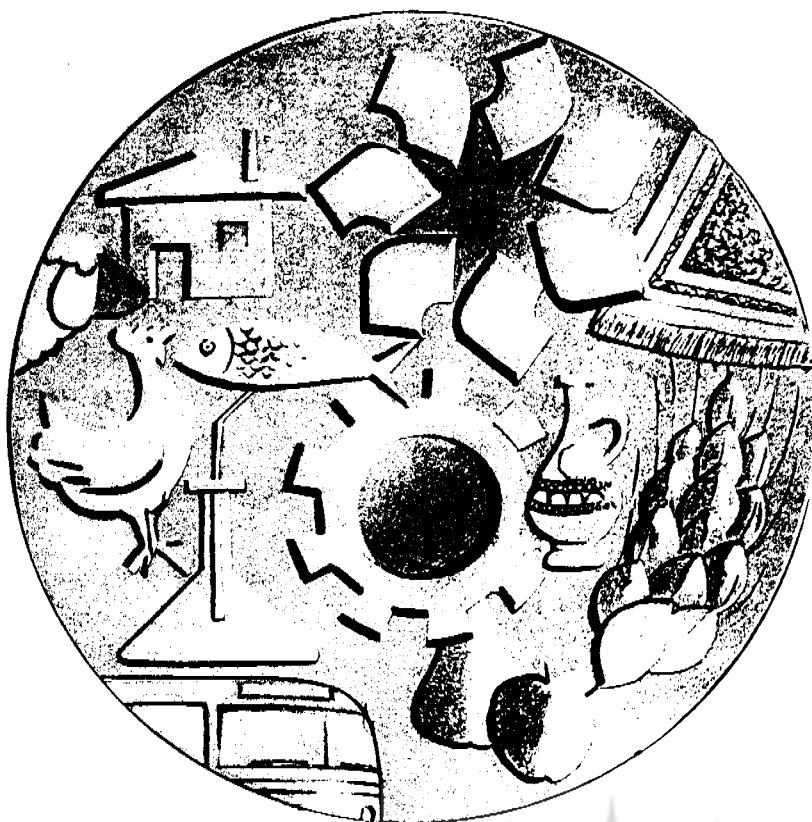
۱- آموزش رسمی

آموزش رسمی^(۷) یا مدرسه‌ای بخشی از نظام تعلیم و تربیت کشور است که از کودکتان آغاز شده و تا مقاطع تحصیلی آموزش عالی ادامه می‌یابد. این آموزشها سازمان یافته و دارای ساختاری مشخص است.^(۸)

آموزش رسمی باید برای تمامی رشته‌ها و موضوعاتی که با زندگی مردم مرتبط هستند و ضرورت دارد آنان در زمینه‌های مزبور تقویت گردند، دارای برنامه‌های آموزشی مناسب باشد. از آنجا که همواره همه‌آحاد جامعه و از جمله نسل آینده ساز کشور بانهضت تعاون ارتباط تنگاتنگ دارند، بنابراین ضروری است نظام آموزش رسمی کشور این جمعیت آینده‌ساز - کودکان، نوجوانان و جوانان را تحت پوشش آموزش تعاون قرار دهد. این امر به ویژه برای کشور ما که جمعیتی جوان دارد، بسیار مهم و اساسی است. از این رو، منطقی نیست که آگاه ساختن این قشر عظیم از جمعیت کشور در زمینه تعاون نادیده گرفته شود. این درحالی است که امروزه در غالب کشورهای صنعتی، نظام آموزش رسمی، آموزش فرزندان جامعه را با تدوین و اجرای برنامه‌های آموزشی مناسب و مرتبط با موضوعات گوناگون تعاون به عهده گرفته است.

به طور کلی برخی از اساسی‌ترین کارکردهای آموزش و پرورش کشور که باید برای آموزش تعاون به دانش‌آموزان هنرجویان، دانشجویان - معلمان و ... به کار گرفته شوند، مختصراً به شرح ذیل است:

- تدارک زمینه‌های مناسب برای دانش‌آموزان و اولیاء آنان تا از طریق بازدیدهای علمی از تشکلهای تعاونی به

نحوی ملموس با مفاهیم، هدفها و سیاستهای بخش تعاون آشنایی پیدا کنند.

- اتخاذ تدابیر لازم برای برقراری ارتباط منطقی و مؤثر بین دانش‌آموزان و معلمان از یک سو، و محققان و کارشناسان اجرایی وزارت تعاون و تشکلهای تعاونی از سوی دیگر، جهت ارتقاء کیفی آموزش تعاون در مدارس (هم آموزی و تبادل تجربه)

- استفاده دقیق از داده‌های تحقیقاتی و آمار و اطلاعات موجود در بخش تعاون بمنظور بهبود بخشیدن برنامه‌های آموزش تعاون در مدارس.

- سنجش و شناسایی نیازهای آموزشی دانش‌آموزان، والدین و معلمان در زمینه تعاون.

- تجهیز معلمان و مدیران مدارس و نیز برنامه‌ریزان و مؤلفان کتابهای درسی و ... به آخرین و روزآمدترین اطلاعات نهضت تعاون در داخل و خارج از کشور.

- گنجاندن مباحث گوناگون آموزشی نهضت تعاون در برنامه‌های مراکز تربیت معلم کشور و نیز آموزش روشها و فنون

تدریس درس تعاون به دانشجویان و معلمان این مراکز.

- بررسی و ارزیابی زمینه‌های تاریخی، فرهنگی و علمی شیوه‌های جلب مشارکت و همکاری مردم در بخش تعاون و درج نتایج در کتابهای درسی.

- تهیه و ابلاغ دستورالعملهای مناسب و مؤثر برای ایجاد و راهاندازی شرکتهای تعاونی مدارس و توسعه و تقویت جدی از شرکتهای تعاونی موجود در مدارس.

- استفاده از رسانه‌های آموزشی مناسب (ترجیحاً تصویری و نمایشی) در جریان تدریس برای درک بهتر و منطقی‌تر دانش‌آموزان از تعاون.

- ایجاد فرصتهای یادگیری و نیز تدریس تعاون بر پایه تجربه، تحقیق و مشاهده از طریق برگزاری بازدیدهای علمی از تعاونیهای موفق و نمونه.

- تشویق و ترغیب برنامه‌ریزان و بویژه کارشناسان امور تربیتی مدارس برای تشویق دانش‌آموزان در همکاری با تعاونی مدارس.

- تدوین کتابهای درسی با عنوان "تعاون" و با استفاده از تصویر، نمودار، نقاشی و... برای آسانتر ساختن درک و یادگیری مفهوم تعاون.

- تدارک فرصتهای مناسب برای آشنا شدن معلمان با بخشهای مختلف وزارت تعاون و نیز شرکتهای تعاونی به منظور ارتقاء سطح دانش و نگرش آنان.

- منظور نمودن یک واحد درسی به نام "تعاون" برای دانش آموزان دبیرستانی.

- تحقیق و پژوهش برای یافتن رویکردهای مناسب اصلاح و تقویت بینش معلمان و دانش آموزان به فعالیتهای تعاونی (تابستر مناسبی برای پیوستن آنان به نهضت تعاون میسر گردد).

برنامه ریزی بخش تعاون و نیز آموزش نیروی انسانی دخالت دارند، با یکدیگر برای آموزش تعاون همکاری نزدیک و مشترک داشته باشند. تا هدایت باورها و گرایشات دانش آموزان به سوی نهضت تعاون ریشه ای تر و منطقی تر بهبود یابد.

۲- آموزشهای غیررسمی تعاون

آموزشهای غیررسمی^(۹) تعاون را در نگاهی کلی می توان به دو بخش آموزشهای ضمن خدمت و ترویج تعاون تفکیک نمود. در ذیل به اختصار به این دو بخش اشاره می شود.

الف- آموزشهای ضمن خدمت

تدوین استراتژی مناسب و اثربخش آموزش تعاون در شرایط اقتصادی -

بدیهی است این گام از طریق آموزشهای ضمن خدمت^(۱۰) برداشته خواهد شد. این امر بر کسی پوشیده نیست که آموزشهای ضمن خدمت شاغلین سازمانها و مؤسسات دولتی و خصوصی بخش تعاون کشور در افزایش دانش و بینش و نیز تشویق و تقویت نگرش آنان به سوی نهضت تعاون نقش عمده ای دارد.

به طور کلی ضرورت دارد اجرای دوره های آموزش ضمن خدمت برای کارکنان بخش تعاون به دلایل زیر یک نیاز اساسی است:

- آموزش تعاون در دانشگاهها به توجه به تحولات اقتصادی - اجتماعی روزمره جهان و ایران برای فعالیتهایی اجرایی و

آموزش تعاون هنگامی مؤثر است که دانش آموزان دانش و اطلاعات آموخته شده را از روی علاقه در زندگی حال و آینده خود به کار گیرند. بنابراین ضروری است تمامی وزارتخانه ها و سازمانهای مسئول که هر یک به نحوی در تعیین استراتژی و برنامه ریزی بخش تعاون و نیز آموزش نیروی انسانی دخالت دارند، با یکدیگر برای آموزش تعاون همکاری نزدیک و مشترک داشته باشند. تا هدایت باورها و گرایشات دانش آموزان به سوی نهضت تعاون ریشه ای تر و منطقی تر بهبود یابد.

- مهیا ساختن زمینه های مناسب و کافی جهت استفاده از اوقات فراغت دانش آموزان و معلمان در جریان سال تحصیلی و ایام تابستان و تعطیلات جهت آشنایی و شناخت صحیح از فعالیتهای تعاونی.

- زیرپوشش بردن موضوعات گوناگون تعاون در آموزشهای نظام جدید متوسطه و به ویژه رشته های کار دانش در این زمینه ایجاد و گسترش یابد.

- و....

به هر حال، آموزش تعاون هنگامی مؤثر است که دانش آموزان دانش و اطلاعات آموخته شده را از روی علاقه در زندگی حال و آینده خود به کار گیرند. بنابراین ضروری است تمامی وزارتخانه ها و سازمانهای مسئول که هر یک به نحوی در تعیین استراتژی و

اجتماعی امروزین کشور نیازمند شناخت دقیق، آگاهی و بینش قوی از سوی کارکنان بخش تعاون است. به ویژه توسعه و همه گیر شدن نهضت تعاون در افکار و رفتار مردم تنها از طریق روزآمد و ریشه ای بودن دانش و اطلاعات کارکنان و یاران نهضت تعاون امکان پذیر است. امر بدیهی آن است که آموخته های این افراد که در زمان تحصیل در دانشگاه فرا گرفته اند، کافی بنظر نمی رسد.

باتوجه به این اوصاف افزایش سطح دانش، مهارت و نگرش کارکنان بخش تعاون (علاوه بر تلاشهای شخصی آنان) باید به عنوان نخستین گام اساسی برای موفقیت و گسترش بخش تعاون در پهنه اقتصاد جامعه پر از رقابت کنونی از سوی سازمانهای مسئول تلقی شود.

پژوهشی کارکنان بخش تعاون کافی نخواهد بود.

- هر یک از کارکنان بخش تعاون در هنگام کار در بخش تعاون برای کسب موفقیت در حرفه خود نیازهای آموزشی خود را به خوبی تشخیص خواهند داد که باید سازمانهای مسئول در جهت برآورده ساختن نیازهای آموزشی آنها، دوره های آموزشی لازم را تدارک و اجرا کنند.

- برای کارکنان بخش تعاون کشور ضروری است که اطلاعات و دانش خود را روزآمد کنند. به این منظور سازمانها و شرکتهای مسئول می بایست اصول و کارکرد و نیز مهارتها و دانش لازم را برای انجام موفقیت حرفه در اختیار آنان بگذارند.

- و....

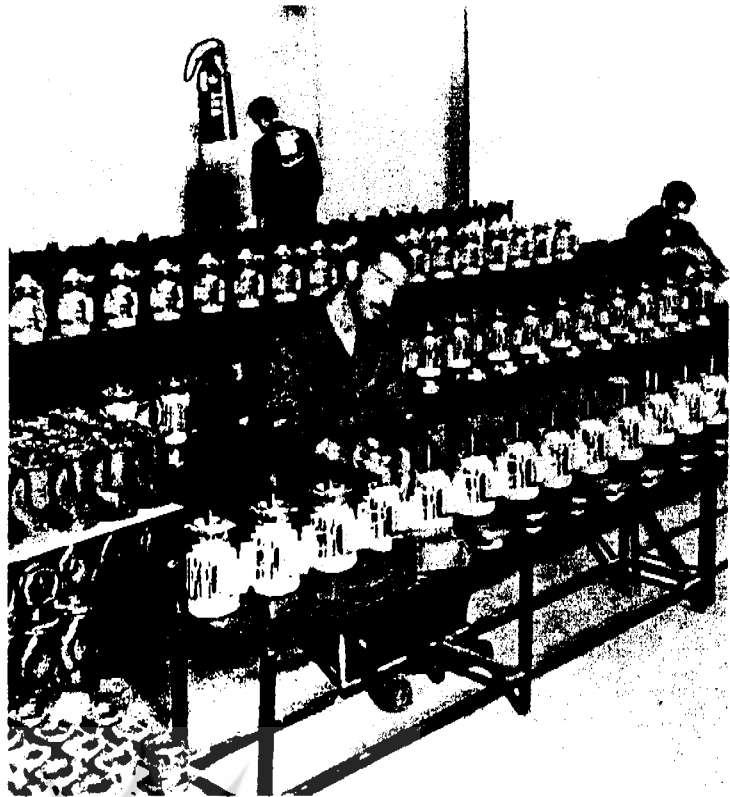
گوناگون علمی شناخته شده است. امروزه کاربرد آموزشهای ترویج حیطة وسیعتری به خود گرفته است و کشورهای جهان از ترویج به منظور آموزش شهروندان خود در جنبه‌های کشاورزی، بهداشت، تعاون، صنعت و... استفاده‌های شایانی به عمل می‌آورند.

در شرایط کنونی، ترویج تعاون^(۱۱) به عنوان یکی از نهادهای آموزشی مؤثر برای آگاهی دادن و آموزش شهروندان شناخته شده است. بنابراین با توجه به سودمندی و تأثیرگذاری مثبت شیوه‌های ارتباطی و روشهای آموزشی ترویج، که بیشتر با استفاده از رسانه‌های جمعی (رادیو، تلویزیون، نشریات، فیلم و...) صورت می‌پذیرد، روز به روز اهمیت بیشتری به خود می‌گیرد.

در نگاهی عمومی می‌توان کارکردهای اصلی ترویج تعاون را برای توسعه بخش تعاون به شرح زیر رقم زد:

- آماده ساختن مرکزی برای اشاعه و ترویج فرهنگ تعاون در کشور.
- آماده سازی مردم از طریق ارتقای رشد و آگاهی آنان برای پیوستن به نهضت تعاون
- ترویج بهبود یافتن کیفی زندگی از طریق استفاده از شرکتهای تعاونی در بین مردم.
- آموزش افراد متخصص و کارشناسان سایر بخشها برای ایجاد گرایش در آنها در جهت پیوستن به نهضت تعاون.
- سازماندهی آموزشهای ترویجی مناسب برای متمرکز شدن بر توسعه بخش تعاون و بهره‌وری از امکانات و منابع.
- استفاده از رسانه‌های ارتباطی جمعی (رادیو، تلویزیون، نشریات، نمایشگاهها و...) جهت ترویج و آموزش مردم در زمینه تعاون.

- تشویق و ترغیب شهروندان جامعه به مسنظور روی آوردن به رویکردهای مشارکتی و تعاونی در زندگی.
- ایجاد و توسعه باشگاههای ترویج تعاون

بحث و گفتگو با کارشناسان زبده و اساتید دانشگاهها و دست اندرکاران موفق شرکتهای تعاونی.

- برگزاری سمینارها و همایشهای آموزشی و توجیهی در زمینه‌های علمی و عملی فعالیتهای تعاونی.

- تشویق و ترغیب کارکنان به مطالعه کتاب، مجله، نشریه، پایان‌نامه و مقالات مختلفی که در موضوعات تعاون تدوین و منتشر شده‌اند.

- اجرای برنامه بازدیدهای علمی از شرکتهای تعاونی موفق کشور.

- اجرای برنامه بازدید از مؤسسات آموزشی، پژوهشی و اجرایی بخش تعاون کشور.

- و.....

ب - ترویج تعاون

ترویج به مثابه یک نظام آموزش غیررسمی برای حل مسایل و اشاعه روشهای نوین و کاربردی در زمینه‌های

به طور کلی آموزش ضمن خدمت شاغلین بخش تعاون امری اجتناب‌ناپذیر است اما باید به خاطر داشت که بخشی از این آموزشها به عهده سازمانهای مسئول است و بخش دیگر آن به عهده خود کارکنان است. که در هر صورت باید سازمان مسئول انگیزه‌های لازم را برای این دو فرآیند در کارکنان تقویت کند. برخی از کارکردهای آموزش ضمن خدمت کارکنان بخش تعاون کشور به شرح ذیل است:

- برگزاری دوره‌های آموزشی کوتاه مدت و میان مدت در دانشگاهها.
- برگزاری دوره‌های آموزشی بدو خدمت برای کارکنان جدید الاستخدام.
- برگزاری کارگاههای آموزشی متعدد در طول سال در جنبه‌های مختلف تعاون.
- برگزاری دوره‌های آموزشی پاره وقت (در خارج از ساعات اداری) از طریق مراکز آموزش عالی)
- برگزاری جلسات بازدید و ملاقات و نیز

تقویت و توسعه دانش و نگرش بزرگسالان همانند گروه خردسال بسیار حیاتی است. وفاداری به آرمانهای والای توسعه اقتصاد کشور و مشارکت در فعالیتهای تعاونی دارای بار ارزشی وافری است بزرگسالان باید در جهت نیل به درک ارزشهای تعاون تجهیز شوند تا بپذیرند مشارکت، همکاری و پیوستن به نهضت تعاون یک وظیفه ملی، انسانی و متعالی است. پس تلاش در جهت حل مسایل مربوط به تعاون به آموزشهای غیررسمی (ضمن خدمت و ترویج) بسیار وابسته است.

□ پانویسها:

- 1- Cooperative Extension and Education
- 2- Education Plan
- 3- Instruction
- 4- منبع شماره (۸)
- 5- Extension
- 6- Extension and Educational Needs
- 7- Formal Education

۸- منبع شماره (۵)

- 9- Non- Formal Education
- 10- On the - Job- Training
- 11- Cooperative Extension

□ منابع:

- ۱- مرکز فرهنگی آسیایی یونسکو. "آموزش از راه دور" مترجم پسریندخت ناظم. انتشارات دانشگاه الزهراء. تهران ۱۳۷۰
- ۲- سیف، علی اکبر، "روانشناسی تربیتی" انتشارات آنگاه. تهران ۱۳۷۲
- ۳- رخشان، فریدون. "طراحی و تحلیل نظامهای آموزشی." انتشارات نیما. تبریز ۱۳۶۴
- ۴- ابطعی، حسین. "آموزش و بهسازی منابع انسانی." مؤسسه مطالعات و برنامه ریزی آموزشی. تهران ۱۳۶۸
- ۵- گروه مشاوران یونسکو. "فرایند برنامه ریزی آموزشی." مترجم: فریده مشایخ. انتشارات مدرسه. تهران ۱۳۶۹
- ۶- مرکز آموزش مدیریت دولتی. "مقاله‌ای درباره آموزش در سازمانهای اداری." انتشارات سازمان مدیریت دولتی. تهران ۱۳۶۹
- ۷- هلک، زاگ، "سرمایه گذاری برای آینده." انتشارات مدرسه. تهران ۱۳۷۲
- ۸- شعبانی، حسن. "مهارتهای آموزشی و پرورشی." انتشارات سمت. تهران ۱۳۷۲
- ۹- گالن سلور جی و دیگران. "برنامه ریزی درسی برای تدریس و یادگیری بهتر" مترجم: غلامرضا خوبی نژاد انتشارات آستان قدس رضوی. مشهد ۱۳۷۲

برای جوانان و نوجوانان کشور.

و....

□ نتیجه

اگر به آموزش و ترویج تعاون از دیدگاه آموزشی مداوم و مادام‌العمر نگریسته شود، امر مسلم آن است که مخاطبین این آموزشها تمامی جمعیت جامعه را شامل می‌شود. کودکان از بدو ورود به مدرسه باید با دنیای زندگی خویش آشنا شوند. در همین راستا ضروری است برای ایجاد و تقویت باورهای مثبت برای پیوستن به نهضت تعاون می‌بایست از آموزشهای لازم برخوردار باشند. اگر علاقه و نگرش کودکان و نوجوانان نسبت به فعالیت در بخش تعاون و فعالیتهای تعاونی تحریک شود و آگاهی لازم به آنان داده شود، در واقع به آنها کمک شده است تا به عنوان یک فرد از جامعه در زندگی آتی خود در هر شغل و موقعیتی که قرار گیرند. برای حفظ و توسعه و نیز مشارکت فعالیتهای تعاونی از هیچ کوششی دریغ نورزند.

به این ترتیب، اگر تمایلات پیشرفت سریع در امور اقتصادی - اجتماعی جامعه مدنظر است، یقیناً یکی از دغدغهای نظام تعلیم و تربیت کشور باید آموزش فرزندان جامعه در زمینه تعاون باشد. (آموزش رسمی)

از سوی دیگر، تقویت و توسعه دانش و نگرش بزرگسالان همانند گروه خردسال بسیار حیاتی است. وفاداری به آرمانهای والای توسعه اقتصاد کشور و مشارکت در فعالیتهای تعاونی دارای بار ارزشی وافری

است بزرگسالان باید در جهت نیل به درک ارزشهای تعاون تجهیز شوند تا بپذیرند مشارکت، همکاری و پیوستن به نهضت تعاون یک وظیفه ملی، انسانی و متعالی است. پس تلاش در جهت حل مسایل مربوط به تعاون به آموزشهای غیررسمی (ضمن خدمت و ترویج) بسیار وابسته است.

بنابراین نظام آموزش و ترویج تعاون باید در سرلوحه برنامه‌های خود روشن سازد که بر هر فرد تکلیف است که این تلقی و طرز فکر را در خود پرورش دهد که برای داشتن یک زندگی سالم و متعالی باید از روند ارتباط سالم انسان در چارچوب بخش تعاون آگاهی داشته باشد، آن را درک کند و در پی آن برای گسترش تعاون، ارزشها و دیدگاههایی را بیابد تا در جهت حل مشکلات آن اقدام کند.

